

Tétova elszántak, elszánt tétovák

Megemlékezések a forradalom 32. évfordulóján

Motto: "Lehet koalícióra nem lépni, de ha koalícióra lépett valaki, le kell vonnia a következtetéseket."
(Bibó István: A magyar demokrácia válsága)

Minden, ami ebben az évben történt, azt diktálta: idén nyilvánosan kell megemlékeznünk forradalmunkról és vérbefojtásáról. Természetesen így gondolták ezt a független szervezetek is. A kérdés az volt csupán: mi legyen ennek a módja. Külön-külön, vagy közösen? Utcán, a temetőben vagy a Jurtában? Vagy hol? Beszédess transzparenszekkel és még beszédesebb jelszavakkal, vagy a talán legtöbbet mondó némasággal? S a kérdések kérdése: milyen tanulságot vonjunk le a rendőrök és a tüntetők június 16-i elszántságából?

A Szabad Kezdeményezések Hálózata megbízásából jelen sorok írója még valamikor szeptemberben megkereste a Magyar Demokrata Fórum és a Történelmi Igazságtétel Bizottsága képviselőit, hogy egyeztessük az idej megemlékezések teendőit. A puhatolózások során kiderült: voltaképp mindhárom szervezet azt a tanulságot vonta le június 16-ából és a tüntetések inflálódásából, hogy lehetőleg kerülni kell az utcai megmozdulást október 23-án. A Hálózat és a TIB ezután meghirdette: a Jurtában dokumentum-élműsört rendez, 1956 címmel; az MDF pedig megígérte: időben tájékoztatja majd a többiek terveiről - hogy ha külön programot kínál is erre a napra, a szórólap közös legyen. Október első napjaiban úgy nézett ki tehát, hogy nyilvános emlékestekkel ünnepeljük a forradalom kitörésének évfordulóját - ami 32 ilyen év után nem kis dolog.

Csak hogy október 10-én, hétfőn a FIDESZ ideilgenes Választmánya elhatározta: ha az MDF és a Hálózat csatlakozik, október 23-ára békés utcai megmozdulást szervez. Döntésüket az motiválta, hogy a Jurtába csak kevesen férnek be, viszont az emberek valami nagyobb szabású megmozdulást várnak ezen a napon ennyi tüntetés után. Szerdán, 12-én e három szervezet és a TIB képviselői összeültek egy kollégiumi szobában. Jelen voltak: a FIDESZ Választmánya: Deutsch Tamás, Fodor Gábor, Langmár Ferenc, Molnár Péter, Rockenbauer Zoltán és Szécsényi Mihály; az MDF-et Kiss Gy. Csaba és Lezsák Sándor képviselte, az SZKH-t Solt Ottília és Szabó Miklós, a TIB-et pedig Litván György, Maléterné Gyenes Judith és Mécs Imre. A tanakodás résztvevői megállapodtak, hogy 23-án az egykori útvonalon csöndes vonulást, néma tüntetést szerveznek, transzparenszek és jelszavak nélkül; úgy vélték: a hatalommal szemben politikai engedménynek ennyi önkorlátozás elegendő, tehát elhatározásuk mellett rendőri tiltás esetén is kitartanak (ez a későbbiek megértéséhez és megítéléséhez igen fontos momentum).

14-én, pénteken ült össze a szervező stáb. Ezen az ülésen - előzetesen kimentve magukat - az MDF képviselői nem vettek részt, megjelent viszont néhány új személy: a Bajcsy-Zsilinszky Baráti Társaság képviselőtében Domonkos István, a TIB-ből (megfigyelőként) Rácz Sándor, valamint az SZKH említett megbízásából én is. Az előző ülésen elhangzottak értelmében megfogalmaztuk a most 1. sz. dokumentumként közreadott Felhívást, valamint a rendőrségi bejelentést. Az MDF vezetősége a következő hétfőn jóváhagyta a szövegeket. Kedden a rendőrség tudomásul vette az öt szervezet bejelentését.

21-én, pénteken reggel azonban a BRFK illetékesei közölték a szervezőkkel, majd rendőri Közlemény jelentette be a rádióban és a tévében: nem engedélyezik a csöndes utcai megemlékezést (2. sz. dokumentum, a másnapi sajtóközlemény szövege). A Közlemény fenyegető hangneme arra vallott: a rendőrség ezúttal mindenre elszántan, erőszakkal meg fogja akadályozni a gyülekezést és a vonulást. Magyarán: szétveri a tüntetőket.

Péntek késő délután ült össze Kenedi János lakásán a "válságstáb". Ezen a megbeszélésen az MDF-et Csurka István képviselte, a TIB-et Gyenes Judith és Mécs Imre, a BZSBT-t Domonkos István és Ruttkay Levente, az SZKH-t Kőszeg Ferenc, Solt Ottília, Szabó Miklós és én, a FIDESZ-t pedig Deutsch Tamás, Langmár Ferenc, Molnár Péter és Rockenbauer Zoltán. A házigazdán kívül jelen volt még Hann Endre és Pap Mária, akik eredetileg nem ezért jöttek ugyan, de segítettek munkánkban. A válságstáb késő éjszakáig vitatkozott, érvelt, ötletekkel hozakodott elő és ötletet vetett el, szavazott, szövegezett, rengeteget telefonált és cigarettázott.

Nem látom értelmét, hogy az összes ötletet, érvelt, álláspontot ismertessem. Fontosabbnak tartom leszögezni azt a három alapelvet, mely három elv együttese az öt szervezet koalíciójának hogy úgy mondjam az alkotmányát adta. Az álláspontok egyeztetése, a koalíciós, tehát szükségyszerűen kompromisszumos, kölcsönös engedményeken alapuló végső döntések és nyilatkozatok ezek egyidejű szem előtt tartásával születtek.

A három alapelv:

1. Nyilvánosan kell emlékeznünk október 23-án.
2. El kell kerülni az összeütközést a rendőrökkel.
3. Az öt szervezet koalícióját fenn kell tartani.

A válságstábnak az volt a feladata, hogy politikai választ adjon a rendőrségi bejelentés teremtette helyzetre. Olyan választ, mely nem egyszerű meghátrálás (hiszen felelősséggel tartozunk szavainkért), de nem is szorgalmazza ki a tüntetőket a rendőri erőszaknak (mert felelősséggel tartozunk szavainkért). Lássuk be: ez meglehetősen bonyolult, kényes egyensúlyon alapuló döntést igényelt. A hosszas vita, majd a szavazás után eldőlt: az MDF, a TIB és a BZSBT a tüntetés lefújása mellett, a FIDESZ és az SZKH pedig a lefújás fizikai és politikai lehetetlensége mellett foglalt állást, abban viszont egyetértésre jutottunk, hogy valami közösen vállalható álláspontra kell helyezkednünk. Így kötöttünk ki végül a kétlépcsős megoldásnál. Először egy kompromisszumos javaslattal megpróbáljuk visszatéríteni a megemlékezés ügyét a rendőrség illetékeségéből a politika színterére. (A 4. sz. dokumentumban végleges formát öltött kompromisszum alapötlete a FIDESZ-től származott; a 3. sz. dokumentum, a Grósz Károlynak eljuttatott távirat pedig világosan tükrözi a fentebb megfogalmazott törekvésünket.) A megoldási javaslat második lépcsője: amennyiben másnap délután 2 óráig a politikai vezetés nem reagál táviratunkra, illetve ha visszatartja kompromisszumos ajánlatunkat, akkor közvetésszük a Csurka István által fogalmazott, a többiek által kiegészített és jóváhagyott 5. sz. dokumentumot, melyben elítéljük, amit el kell ítélni, s emelt fővel visszavonulunk az erőszak elől. (Ez a nyilatkozat később megjelent a Hírel első számában, Csurka István kommentárjával.) Megállapodtunk, hogy másnap 2 óráig senkinek nem beszélünk a Csurka-féle nyilatkozatról. Hiszen ha a hatalom képviselői tudják, hogy készek vagyunk a visszavonulásra, miért mennének bele bármiféle kompromisszumba? Megbeszéltük továbbá, hogy ha a politikai vezetés a megadott címen és telefonszámon, Kenedi Jánosnál kifejezné abbéli óhaját, hogy hajlandó együttműködni az erőszakkal és politikai botrányal fenyegető helyzet megoldásában, összehívjuk a válságstábot, s kijelöljük

a tárgyalásra küldendő személyeket; de ettől függetlenül is, délután 2-kor találkoztunk, hogy megbeszéljük a másnapi teendőket. Csurka közölte, hogy szombaton az MDF-et a vezetőségből senki nem tudja képviselni, mert vagy külföldön vannak, vagy Lakiteleken lesznek; kérésünkre megbízta Mécs Imrét, képviselje az MDF-et, ha mégis sor kerülne tárgyalásra.

22-én, szombat délután 2 órakor tehát ismét összeült a válságstáb, kiegészülve néhány új személlyel: Litván György és Hegedűs B. András a TIB, Rajk László és Kardos András az SZKH, Buda Géza a FIDESZ Munkáscsoport képviselőjében vett részt a megbeszélésen.

Kenedi azzal fogadta a többieket, hogy 12 óra 50 perckor Hora György rendőr-alezredes telefonon közölte vele: "érvényes, amit előző nap a szervezőknek mondtunk: a gyülekezők és tüntetők karhatalommal fognak találkozni; javaslatukat adják le az MTI-nek". Öt perc múlva érkezett egy másik fontos telefon: Deutsch Tamás közölte, hogy felhívta őt az MDF vezetőségi tagja, Bíró Zoltán, s elmondotta, hogy Pozsgay Imre tárgyalni akart a válságstábal; egész délelőtt kereste Kenedit, még küldöncöt is küldött a lakására, de nem találta otthon. (Tudnivaló: Kenedi ki sem mozdult a lakásából, hiszen várta "nem rendőri, hanem politikai döntéshozó személy" jelentkezését; a telefonja pedig működött.) Kenedi közölte továbbá a többiekkel, hogy bár e két telefon nem egészen az, amire vártunk, ő mindenestre írásba foglalta az MTI számára a kompromisszumos megoldást. Miközben e szöveg pontosításán munkálkodtunk, 1/2 3 körül Csurka István jelentkezett Lakitelekről: leadtuk-e a hírügynökségeknek az általa fogalmazott nyilatkozatot? A hírre, hogy az MTI-ben várják a kompromisszumos megoldást, velősen annyit jegyzett meg: Ez csak taktikai időhúzás; ne dőljünk be neki; közöljük a tegnap este elfogadott közös nyilatkozatot. Mi többiek (helyesen, helytelenül? - a történetek mindenesetre nem bennünket igazoltak) úgy döntöttünk, hogy előbb végigvisszük a kompromisszumos javaslat ügyét. Nem sokkal később Bíró Zoltán jelentkezett telefonon: a délelőtti folyamán tárgyalt Pozsgay Imrével és Fejti Györggyel is; mivel nem sikerült elérniük a válságstábot, ő fogalmazott egy rövid, a tüntetést lefűző nyilatkozatot; az MDF alatt ki van pontozva a hely a többi aláírónak: döntjük el, hogy adjuk-e a nevüket hozzá, vagy sem.

A felbolydult stábnak sikerült rábeszélnie Bíró Zoltánt: jöjjön el, s beszéljük meg a dolgot. Megérkezvén ismét előadta: nem sikerült elérni Kenedit; az MDF semmiképpen sem vállalhatja, hogy kitegye a tömegeit az erőszaknak; az MDF jövője múlik azon, hogy ezt a nyilatkozatot megteszi-e. Időközben Kenedi és Mécs elvitte az MTI-be a kompromisszumos javaslat szövegét, Bíróval pedig másfél órai, kemény gyűrás kezdődött, amiben a legtalálékonyabbnak ismét a fáradhatatlan FIDESZ bizonyult - mindhiába: Bíróról leperegtek az érvek, melyek a közös fellépés és a közös megállapodások (a Csurkával kötött közös megállapodások!) megfellebbezhetetlenségét hangsúlyozták. Végül annyit azért sikerült elérnünk, hogy az időközben visszatért Mécs Imrével együtt menjenek be az MTI-be, s próbálják meg elfogadtatni a kompromisszumos megoldást - melyre most már a halványnál is halványabb volt az esély, de mégis: tartjuk magunkat az eredeti megállapodáshoz. (Az utolsó mondatot ekkor fűztük hozzá a szöveghez).

Mécs és Bíró távozása után feszült várakozással és a történetek kommentálásával telt az idő. Végül fél hat tájban az MTI-ből

jelentkezett Mécs Imre, s közölte Fejti György üzenetét: ha elfogadjuk a mostani szövegen föltüntetett változtatásokat, közlik az öt szervezet nyilatkozatát. Rövid vita után az összes kíváncsival eléget tettünk. Örömujjongásban törtünk ki: "Győztünk!". Korai volt az öröm. Pár perc múlva Mécs Imre ismét jelentkezett; az a kívánság, hogy a szövegben ne szerepeljen: az öt szervezet képviselői koszorúzni fognak. Ebbe természetesen nem mehettünk bele, hiszen ezt nem kompromisszumnak, hanem kapitulációnak hívják. Mécs eljött az MTI-ből, Bíró Zoltán ott maradt, s leadta az MDF külön nyilatkozatát, melyet a tévé, a rádió és másnap a sajtó is közölt.

Mi pedig, a válságstáb, keserű szájjal, újabb többórás vita után, nem is igazán egyetértésben, de végül - Solt Ottília alapötletére - megfoglamaztunk és elfogadtuk a 6. sz., szomorúságos dokumentumot.

x x x

Ilyen előzmények után virradt ránk október 23-a reggele. A meghirdetett gyülekezési helyeken a szervezetek képviselői próbálták érvényt szerezni előző esti nyilatkozatainknak: rövid beszéd, Himnusz - aztán menjünk haza. Nincs értelme, hogy alig százan nekimenjünk a hihetetlen erőket felvonultató, mindenre elszánt rendőröknek. A gyülekezőknek azonban nem akaródzott elsomfordálni. Persze, ahhoz sem fűlött a foguk, hogy összeveressék magukat. A rendőrsorfalaktól visszahúzódva, tétován álldogáltak az utcasarkokon. Valamit azért tenni kellene. Előkerült egy-egy zászló, virágcsokor; páran elindulnak a rendőrsorfallal felé; igazoltatás, vita, visszafordulás. Álldogálás. Nézzük meg, mi van a többi helyszínen! Menjünk a Batthyány térre! A Petőfi-szoborhoz! A Vörösmarty térre! Végig a Váci utcán!

Ennek a tétova találékonyaságnak köszönhető, hogy végül mégiscsak sor került utcai tüntetésekre ezen a napon. Annak a mindösszesen jó ötszáz, többnyire fiatal tüntetőnek, akik nem törődve rendőri tiltással, a szervezők nyilatkozataival, rendőrsorfallal, fenyegetően lóbált gumibottal, slaugra töltött vízágyúval, mégiscsak megemlékeztek a forradalom kitörésének évfordulójáról. Nekik, a FIDESZ Munkáscsoport, az Inconnu, a Republikánus Kör és a többi radikális csoport híveinek (és persze a függetleneknek) köszönhetjük mindazt, ami szép volt ezen a napon. Október 23-a mindenekelett az ő napjuk volt.

Persze, nemcsak az övék. Ezen a napon végtére is öt szervezet, ötszáz tüntető és ötezer rendőr tüntetett.

A leglátványosabbra a rendőrtüntetés sikeredett. A testület bemutatót tartott tüntetőüző kellékeiből. Láthattunk ezeryi csodát: párosával igazoltató gyalogrendőrt, AI-s Zsigulikból tőkivókizó szakembert, kéktaxik száguldását, Yamaha-csordát, buszokból városnézelődő rendőrörsöt, kutyás rendőrt, rendőrs kutyát, "Szabad" jelzésű rabomobilt, fegyveres karhatalmi alakulatot, teherautónyi mesterlövészt, és végül a gyerekek kedvencét: az új utacatarító-csodát, a vízágyút. Lássuk be: ekkora feltűnésre a független szervezetek önerejéből nem futotta volna. Mi szerényebbre terveztük az idej megemlékezést, egyszerűbb kellékekkel: kokárda, szál virág és a Himnusz.

x x x

"A dél-amerikai puccskísérletek sem vonul-
tatnak fel ekkora erőket!" - Mécs Imre szavai
a Jurta Színház-beli dokumentumműsor megnyitása-
kor nemcsak a nappal történetekre igazak. Négy-öt
rohamkocsi, vagy harminc Yamahás és rengeteg
gyalogrendőr fenyegető árnya a Jurta körül...Hogy
is mondta Mécs Imre? "A kormányzat ígérvényei
a párbeszédre, a jogállamiság megteremtésére
vonatkozó szándékai mérettettek meg ma."

A közönség 1953 és 1956. november 4-e között
született dokumentumokat hallhatott ezen az estén,
a Forrás Kör művészeinek előadásában, Romhányi
László rendezésében és Magyar Fruzsina dramati-
zálásában. A színpad mögött négy kinagyított fénykép.
Egy politikus: Nagy Imre, egy katona: Maléter Pál,
egy felkelő parancsnok: Bárány János szerszámkészítő
(a "Bordósapkás Jancsi") és végül egy 15 éves ipari
tanuló, gyermek felkelő: Mansfeld Péter portréja.
Mindannyiukat kivégezték. A kisfiút 18.
születésnapján. Ismét Mécs Imre szavait idézem:
"Volt olyan nap, 1959. október 28-a, amikor
tíz embert végeztek ki, majdnem annyit, mint Aradon.
Hány és hány Arad terheli őket?"

Az est Angyal István búcsúlevelével, a Him-
nusz eléneklésével és Vásárhelyi Miklós záró
szavaival fejeződött be a Jurtában. De hogy a
rendőrség is kimondja a maga zárszavát: egy gimna-
zista fiút a kokárdája és a FIDESZ jelvénye miatt
a közeli metró rendőrség irodájában alaposan
elverték. Felelőse a botrányos esetnek a mai napig
nem akadt.

x x x

Október 23-ával nem ért véget a forradalom
emléksorozata. November 4-én délután a Rákoske-
resztúri Új Köztemető 301-es parcellájában az
Inconnu Csoport felállította a megtorlás áldozat-
ainak emlékjelét, a június 16-án letartóztatott
kopjafát. November 6-án, vasárnap délelőtt pedig
a Bajcsy-Zsilinszky Baráti Társaság felhívására
gyászünnepre gyűltünk össze a 301-es parcellánál.

Szilágyi Sándor

[...]